

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Denisa Opatrná

EDVARD VALENTA (1901-1978)

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci Edvard Valenta (1901-1978) vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů literatury.

V Olomouci, dne 1. 4. 2014

.....

Denisa Opatrná

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucímu práce, Mgr. Danielu Jakubíčkoví, Ph.D., za vedení mé bakalářské práce a za odborné rady, které mi poskytoval.

OBSAH

ÚVOD.....	5
1. ŽIVOTOPIŠ	7
1.1 Dětství	7
1.2 Studentský život	8
1.3 Rodina	10
1.4 Práce redaktora.....	11
1.5 Práce pro Jana Antonína Baťu.....	13
1.6 Komunistické věznění.....	15
1.7 Stáří	16
1.8 Valentovy autobiografické prvky v románové tvorbě.....	17
2 PŘÁTELSTVÍ A SPOLUPRÁCE S BEDŘICHEM GOLOMBKEM	19
2.1 Bedřich Golombek.....	19
2.2 Jan Welzl.....	20
2.3 Paměti Jana Welzla – polárního cestovatele.....	21
3 DÍLO	24
3.1 Obecně o tvorbě Edvarda Valenty	24
3.2 Přehled Valentovy tvorby.....	25
3.2.1 Román Jdi za zeleným světlem.....	30
ZÁVĚR	34
SEZNAM POUŽITÉ A DOPORUČENÉ LITERATURY	35
ANOTACE	

ÚVOD

Ve své bakalářské práci se zabývám pro některé známým, pro některé méně známým autorem, Edvardem Valentou. Vybrala jsem si ho z mnoha důvodů. Hlavním důvodem je to, že Edvard Valenta se narodil v Prostějově a prožil tam i své dětství, stejně jako já, je mi tedy povídání o něm a mém městě bližší. Jako hrdá občanka města Prostějov, bych ho chtěla přiblížit i ostatním obyvatelům, kteří se k informacím o takovéto osobnosti nedostali. Ve své práci bych chtěla projít celým životem autora, přiblížit ho co možná nejlépe a také se seznámit s nejvýznamnějšími autorovými díly, protože bohužel ani ve svém rodném městě není příliš znám.

V první kapitole se snažím co nejlépe přiblížit etapy autorova života. V každém období se soustředím na nejzajímavější události, které zajisté ovlivnily autorův život ať už v dobrém, či ve zlém. Velmi zajímavé bylo Valentovo dětství, které nebylo příliš radostné z důvodu smrti obou jeho rodičů. On sám jej velmi dobře popisuje v jeho knize *Život samé psaní*, jež mi poskytla náhled do mysli Edvarda Valenty. Stejnojmenný film, natočený prostějovskými tvůrci byl taktéž bohatým zdrojem informací z autorova života zejména proto, že jsem měla možnost poznat, jak viděli Valentu jeho nejbližší, tedy jeho rodina a přátelé. Zmiňuji také Valentovo cestování po celém světě, které by se bez financování Jana Antonína Bati nemohlo uskutečnit. Tady se ukázalo propojení světa financí s uměním. Smutnější je však vyprávění o boji s komunismem a půlročním politickém věznění. Velmi tajemný mi přišel autorův milostný život, protože jsem se toho o něm z publikací příliš nedozvěděla.

Druhá kapitola se zabývá spoluprací s Bedřichem Golombkem, přítelem a spolupracovníkem Valenty, se kterým vykreslil postavu Jana Welzla, polárního cestovatele, tak, jak se to bohužel nepovedlo jejich předchůdci, Rudolfovi Těsnohlídkovi. O úspěšnosti jejich práce není pochyb. Snažím se tedy i o srovnání práce Golombka a Valenty s tou Těsnohlídkovou, protože ta původní neměla příliš velký úspěch. Je zajímavé, že ne kvůli Těsnohlídkovým kvalitám, ale zejména proto, že dvojice Valenta-Golombek se dokázala s humoristickým vyprávěním Welzlových zážitků vypořádat vtipněji, ponechali v díle Welzlovu autentičnost.

Ve třetí kapitole se zabývám autorovým dílem. Velmi mě zaujal autorův odraz v jeho tvorbě, kde se jeho život velmi promítá. Vzpomíná zde na lidi, které skutečně znal. Nejprve se snažím o obecnou charakteristiku Valentovy tvorby, později vytvářím přehled Valentových děl a v neposlední řadě se věnuji autorovu vrcholnému dílu, románu *Jdi za zeleným světlem*.

Ačkoliv se může zdát, že toto dílo je trochu těžkopádné a čtenář si v něm nemůže najít nic svého, opak je pravdou. Tento román je z velké části autobiografický a autor v něm vyjadřuje své pocity a postoje o poznání otevřeněji než například v knize *Život samé psaní*, kde jsou jeho myšlenky poněkud zaobaleny. Právě jeho vrcholnému dílu věnuji nejvíce pozornosti, protože je to skrytý odkaz, který nelze přehlédnout. Jako budoucí učitelka bych ráda svým žákům jméno Edvarda Valenty chtěla vryt do paměti, aby se na něj už více nezapomínalo.

Hlavním cílem bakalářské práce je zmapovat život Edvarda Valenty a díky tomu pochopit i jeho tvorbu, která je z velké části autobiografická. Dalším záměrem je seznámení se s hlavními autorovými díly a pokusit se je co nejlépe představit.

1. ŽIVOTOPIS

1.1 Dětství

Prozaik a básník, publicista, autor povídek a cestopisných próz se narodil 22. 1. 1901 v Prostějově, v rodině Antonína Valenty, zubního lékaře. Málokdo ví, že jej rodiče pojmenovali Eduard. Jméno Edvard přijal až později. Jeho matka vystudovala konzervatoř a byla velmi dobrá klavíristka. Mluvila několika jazyky a byla velmi sečtělá. Valenta přišel o oba rodiče ve velmi útlém věku (1903,1904), zemřeli na souchotiny (tuberkulóza). Po smrti rodičů byl společně se svými dvěma sestrami Olgou a Věrou svěřen do péče strýci Františku Kovářikovi, manželovi sestry Valentovy maminky, spolumajiteli prostějovské továrny na hospodářské stroje Wichterle a Kovářík, dnešního Agrostroje. Možná i smrt rodičů byla příčinou toho, že byl autor neukotven. Byť popisuje, že svůj Prostějov měl velmi rád, nedělalo mu problém se odstěhovat a cestovat po světě.

Spisovatelova babička z matčiny strany, za svobodna Marquettová, pocházela z francouzského Dijonu a do Prostějova se přestěhovala za napoleonských válek. Tak jako její dcera, i ona byla výbornou pianistkou. Rodina byla dokonce tak zámožná, že si koupila Pernštýnský zámek v Prostějově, protože autorův dědeček měl v Prostějově velmi vážené postavení jako lihopalník. Zemřel dříve, než se Edvard narodil. Autorova babička měla velmi rozvětvené příbuzenstvo. „*Stařenka měla několik nevlastních bratrů a sester, byla to rodina tak rozvětvená, že jsem se v těch příbuzných nikdy dobře nevyznal - dodnes bych nedovedl přesně vysvětlit, jak to, že třebaš Hanuš Jelínek, zeť Aloise Jirásky, byl mým strýčkem. Ale byl* (Valenta, 1970a, s. 17).“ Jeden z Valentových prastrýců byl dokonce rakouský admirál, vzpomíná, jak byl na něj pyšný, když se na něj díval dětskýma očima při návštěvě Prostějova.

Autor ve svých vzpomínkách na dětství také popisuje své prázdniny na Stražisku, vesnici asi dvacet kilometrů od Prostějova, kterou tak miloval, že se nechal její krajinou inspirovat pro napsání románu *Kvas*. „*Pod bílými valouny mračen, hustými jako šlehačka, kterou si dává v neděli odpoledne pan řídící na kávu, jede klikatou polní cestou od Vestce k Dubu královský kočár. Napravo kývá vesele borový hřbet táhlého Smržovce a nalevo, jak jeho obraz v zrcadle, oblina vesteckého lesa, ta dvě pásma svírající široké údolí plné slunka* (Valenta, 1947, s. 5).“

Rodina Kovářikova, která vzala Edvarda a jeho sestry za své, avšak nikdy je neadoptovala, se velmi úzce přátelila s rodinou továrníka Wichterleho, nejbohatšími obyvateli Prostějova. Valenta se často stěhoval, a tak jedním z jeho domovů u rodiny Kovářiků byl i dům na náměstí Františka Josefa (dnes náměstí T. G. Masaryka). Rodina tak přímo viděla do okna bankovního ředitele, Ferdinanda Wolkera, otce básníka Jiřího. Jak autor vzpomíná, Kovářikovi byli dobří lidé, ale zcela jim chyběl cit pro umění. Strýc byl strojní inženýr a své továrně věnoval veškerý volný čas. Teta, hrdá na to, že je ženou továrníka a že se narodila na zámku, byla velmi pobožná. O děti se po většinu času nemusela starat, vždy měly vychovatelku. Valenta ale popisuje, že číst ho naučila ještě před nástupem do první třídy jeho babička, která mluvila krásnou spisovnou češtinou, i když v Prostějově se hojně vyskytuje hovorová hanáctina. V prvních letech školní docházky měl autor tedy výhodu, protože už číst a psát uměl.

V první třídě Valentovy obecné školy, v roce 1905 vzpomíná dětskýma očima na položení základního kamene Národního domu, což byla velká událost, na kterou byl pozván samotný Jaroslav Vrchlický. Valenta vzpomíná s humorem na pokrytectví tetičky a strýčka a jak byli poučeni o tom, kdo tento pán je a že k němu musel se sestrami vzhlížet s úctou, navzdory tomu, že to byl pro ně cizí pán, ušmudlaný, nepořádný a stále byl cítit vínem. *„Když jsem chodil do první třídy čtvrt roku, kladli u nás základní kámen pro Národní dům, projektovaný architektem Kotěrou, tvůrcem pražského Obecního domu, a pozvali si na tu slávu básníka Jaroslava Vrchlického, který dokonce bydlil u nás, v secesním salóně. Kovářikovi museli proto před tak vzácnou návštěvou koupit u knihkupce Bučka dobrý metr sebraných spisů Vrchlického a knihovnu jimi vyplnili - básník se asi nasmál, když to viděl (Valenta, 1970a, s. 22).“* Tak vzpomíná Valenta na položení základů Národního domu, který je dodnes secesní dominantou Prostějova, postaven architektem Janem Kotěrou. Součástí Národního domu je divadlo, přednáškové sály, restaurace a kavárna.

1.2 Studentský život

Nerad se Valenta loučil se svým učitelem, Josefem Kuchařem, z obecné školy, když vstupoval na reálku. Pro žákův dobrý prospěch mu bylo dovoleno, aby přeskočil pátou třídu. *„S milovaným učitelem jsem se loučil s těžkým srdcem a skoro s pláčem, když jsem přecházel ze čtvrté třídy rovnou na reálku – pro dobrý prospěch mně dovolili, jedinému ve škole,*

přeskočit pátou třídu. Jak jsem to dokázal, sám nevím, vždyť pro samé housle a klavír na učení mnoho času nezbylo. Ale naštěstí jsem měl dobrou paměť, stejně jako obě mé sestry, učení nám šlo do hlav samo (Valenta, 1970a, s. 37).“ Měl tak výhodu v tom, že ve studiu dostihl svou o rok starší sestru Olgu, která mu se vším ráda pomohla. Zmiňuje také její loajalitu vůči němu, protože na něj nikdy doma nežalovala. S postupem času však na hudbu bylo méně a méně času, protože domácích úkolů přibývalo. Na reálce si také tenkrát v kvintě zapsal nepovinný předmět, a tím byl těsnopis, který v jeho životě později hrál významnou roli. Všechny své knihy totiž psal těsnopisem, a později je diktoval někomu, kdo je na psacím stroji přepisoval. Malý Edvard byl také vynikajícím šachistou.

Již jako student psal verše a sblížil se s Jiřím Wolkerem, se kterým byl na nějaký čas sousedem přes náměstí. *„V tiskařské černi jsme spatřili plody svého ducha zároveň, v roce 1917, v druhém čísle prvního ročníku Sborníku středoškolského studentstva na Moravě, kde Jirka otiskl báseň, Již otevřel jsem okno dokořán, já pak dvě slaboduché básničky. Tehdy jsem se domníval, že jsem rozený básník a psát prózu se mně zdálo nehodné nadaného člověka. Vždyť to dokáže kdekdo (Valenta, 1970b, s. 167-168).“* Na rodinu Jiřího Wolkeru, zvláště na jeho tatínka Ferdinanda, vzpomíná Valenta velmi dobře. Oba rodiče byli dokonale vzdělaní a Valenta, když navštěvoval Jiřího, se u nich vždy cítil výjimečně, a to zejména proto, že pan Wolker byl gentlemanem ještě ze staré školy a jednal s ním i se svým synem Jirkou jako rovný s rovným. Wolkerovi totiž vždy přijímali všechny přátele Jiřího a svou pohostinností nikdy nedali najevo, že by někdo přišel nevhod. I když byl pan Ferdinand bankovním úředníkem z té nejlepší prostějovské společnosti, byl to vtipný člověk s dobrým srdcem, který měl smysl pro umění. *„Byl mi vždy vzorem gentlemana staré školy. Chodíval jsem rád do jejich bytu na velkém náměstí Františka Josefa, pozdějším náměstí Wilsonově, nejenom proto, že mi tam Jirka předčítal, co v posledních dnech napsal, nejenom pro učené středoškolské hádání o básnických formách a o knížkách právě přečtených nejenom pro ten klavír a housle, s nimiž jsme se potýkali střídavě se doprovázejíce, ale tajně také pro ten samolibý pocit mužnosti, dospělosti, který mne obestíral při hovoru s Ferdinandem Wolkerem, vždy svrchovaně zdvořilým ve své srdečnosti, zcela tak, jakoby jednal s člověkem stejného věku a stejné rozumové úrovně. Je to převzácná vlastnost. Jednával tak zřejmě i se svým synem když spolu byli sami. Rovný s rovným. Hlouček Jirkových přátel se mohl scházet u Wolkerů pravidelně, aniž tu měl jediný z nás dojem, že jsme přišli nevhod nebo že chodíme příliš často. Ne Jirkova matka, ale hlavně on měl rozhodující vliv na Jirkovu uměleckou*

výchovu a na jeho růst - tady se Ferdinandovi Wolkerovi velice ukřivdilo (Marek, 1990a, s. 154).“

V roce 1918 po maturitě na prostějovské reálce se zapsal na strojní technickou fakultu v Brně, přáli si to jeho pěstouni, Kováříkovi. Absolvoval však jen čtyři semestry a v roce 1920 vstoupil do redakce *Lidových novin*, nejprve jako stenograf, později se stal redaktorem.

1.3 Rodina

Velmi často se do literárního díla nějakým způsobem promítá i život autora, můžeme tak i u Valenty sledovat některé autobiografické prvky. Jedná se hlavně o prostředí, kde autor vyrůstal, rodný Prostějov.

Na období, kdy osiřel a zůstal v péči známého prostějovského továrníka Františka Kováříka, nevzpomíná Valenta po letech příliš dobře. I když jej rodina i s jeho sestrami přijala po materiální a kulturní stránce se vším všudy, jako malý lásku, ať už mateřskou nebo otcovskou, vůbec nepoznal. Sami Kováříkovi totiž vlastní děti neměli, svou pravou rodičovskou lásku a něžnost tak nedávali najevo. Je možné, že i kdyby vlastní děti měli, nechovali by se k nim jinak. Více méně trávily děti čas s vychovatelkami. Svědčí o tom i dopis napsaný Josefu Glivickému z roku 1966: „*S mou sestrou Olgou dodnes někdy vzpomínáme na to, že jako děti jsme lásku vůbec nepoznali. Náš otec zemřel, když jsem neměl ani dva roky, matka, když pět let, a to byla ještě dva roky ve švýcarském Davosu a do Prostějova přijela zemřít. Nikdy nás nikdo nepohládl, nikdo nepolíbil, nikdo si s námi nikdy nepohrál, nikdo nás nevzal za ramena, nikdy jsme neuslyšeli jediné slovo lásky* (Marek, 1996, s 13).“

Podporu Edvard nepoznal ani v literární sféře, oba pěstouni z něj chtěli mít inženýra a bylo náramně zle, když náhodou našli nějaký pokus o literární umění v zásuvce, kam si Valenta své výtvořky schovával. Ačkoliv vysvědčení se samými jedničkami bylo vždy na prvním místě, nikdy se děti nedočkaly pohlázení, slov lásky ani žádných her nebo dokonce dárků. Valenta vzpomíná, že když přijel na návštěvu maminčin bratr Ivan Chmelař, který bydlel ve Vídni a přivezl jim krásné dárky, byl nazván bláznem. Je tedy zvláštní, že takové prostředí neudělalo z malých dětí chladné bytosti. Na druhou stranu byl Valenta očividně ovlivněn místem, kde vyrůstal a vrylo se i do jeho tvorby, například do jeho vrcholného románu *Jdi za zeleným světlem* nebo do románu *Kvas*.

Spisovatele ale velmi zasáhla sebevražda nejstarší sedmnáctileté sestry Věry a podle jejího bratra sebevraždu spáchala právě kvůli nedostatku citu, který v sobě marně hledala. I tato událost se zrcadlila v jeho tvorbě. V románu *Jdi za zeleným světlem*, svou sestru ztotožnil s postavou Márinky. „*Na bílé lakované skříňce, která kryla plynoměr a kde jsme nechávali vzkazy, vycházejíce za nepřítomnosti ostatních, uviděl jsem kus papíru, jako narychlo vytrženého ze sešitu. Bylo to Márinčino písmo, stejně rozhodné a zřetelné jako vždy, neškolácky charakteristické. Četl jsem: Šla jsem se utopit. Vzala jsem s sebou otcovy pumpky a klobouk a kuchyňský nůž. Upustil jsem klobouk a vrhl jsem se k jejím dveřím tak rychle, že jsem zakopl o kokosák a řinčivě narazil ramenem na dveře. Hmatal jsem po vypínači, ale nemohl jej nalézt, tak zřídka jsem chodil do jejího pokojíku. Nebyla tam a lůžko bylo netknuté. Neleží-li někde vystydlá, kéž si nevzpomíná a nečítá na prstech, kolikrát v životě seděla na mém klíně, na mých zádech. Ale vrátí se a to všechno se ode dneška změní. Pokusil jsem se zaplakat, ale marně. Už ráno před devátou přišel strážník, mladý chasník s veselými očima, které se snažily o povlak smutku a řekl nám to. Našli ji. Vysekala si, zřejmě kuchyňským nožem, uprostřed rybníka do ledu otvor, domnívajíc se asi, že tam bude nejlouběji, a vsoukala se tam hlavou napřed* (Valenta, 1990b, s. 73-75).“ Takto Valenta popisuje Márinčinu smrt, která je paralelou ke smrti jeho sestry Věry, ta se utopila v Plumlovské přehradě nedaleko Prostějova.

1.4 Práce redaktora

Když v roce 1920 nastoupil do *Lidových novin*, prošel si mnoha rubrikami i redakcemi. Začátek jeho novinářské kariéry však vůbec nebyl jednoduchý. I přes to, že ve studiu na brněnské technice měl dobré vyhlídky na dokončení studia, technickým oborům totiž rozuměl tak dobře jako umění, na reálce ho bavila deskriptiva, matematika, fyzika i chemie, musel uskutečnit velké rozhodnutí. Rozhodnutí, které bylo v rozporu s přáními rodiny, která ho vychovala. Jeho budoucnost jako strojaře byla velmi slibná, měl se stát dědicem strýcovy továrny. Ze studií však sběhl. V Brně, kde nebyl pod neustálým dozorem svého strýce, se v něm probudilo to, co v něm bylo zakořeněno už od útlého dětství. Láska k umění. Vypovídá o tom i Valentova dcera, Edvarda Valentová. „*Prostě nechal studií, odešel z domova, ze školy samozřejmě a šel do Brna. Bylo mu to velice vyčítáno, že se zachoval ošklivě k lidem, kteří ho vychovali, kteří mu umožnili existenci. Ale já si myslím, jak já jsem ho poznala, že on prostě jinak nemohl* (Život samé psaní, 2009).“ Uživít se psáním

veršů nebylo jednoduché, Valenta si možná neuvědomoval, co to znamená postavit se na vlastní nohy. Z nouze bral i tak podřadnou práci jako hrát na housle v kině či ve vinárnách. Nakonec jej zachránila jeho výborná znalost těsnopisu. A tak nastoupil do redakce *Lidových novin* jako stenograf. K práci redaktora se vypracoval až v roce 1921.

Tehdejší šéfredaktor, Arnošt Heinrich, který byl známý velmi přísným chováním ke svým zaměstnancům, se ve Valentově případě ukázal jako člověk, se kterým se dá vyjít. Valenta popisuje jeho konflikt s šéfredaktorem, kdy se na něj Valenta rozkřikl a nazval jej ožralou. Počítal s tím, že jeho dny v *Lidových novinách* jsou sečteny. Druhý den však k němu domů přichází František Šelepa a Rudolf Těsnohlídek se zprávou od Heinricha, že se má vrátit, navzdory tomu, že jej Valenta potupil před celou redakcí. Valenta odmítá a další den se delegace rozroste i o Bedřicha Golombka se zprávou, že se má přece jen vrátit. Valenta přijímá a s Heinrichem se sejde v kanceláři. „*Podívejte, jaké náhody se přihází. Zrovna mně tady píše nějaká milostpaní z Prostějova jakási paní Kovářiková. Vy jste z Prostějova? To je nějaká vaše příbuzná? Teta, odpověděl jsem. No tak ta milostpaní mně píše, že vás mám vyhodit, protože z vás má být fabrikant. Že vám tady kazíme celý život. Co mám té milostpaní napsat? Potřebuju vědět, čím vlastně chcete být. Fabrikantem nebo stenografem?*“ Valenta odpovídá, že fabrikantem by byl nerad, ale že nic jiného mu nezbývá, protože jako stenograf se neuživí. „*Dobře. Tak nejste ode dneška, samo sebou, jestli chcete, to záleží jen na vás, stenograf, ale redaktor Lidových novin. Budete mít na starosti zároveň s Golombkem denní zprávy, on vás taky zaučí, jak se to dělá, hlavně jak se rediguje* (Valenta, 1970a, s. 158).“ Heinrich Valentovi přidává na platu a také zvlášť placenou práci psaní kurzívek a veršů. Dojatý Valenta přijímá. S Bedřichem Golombkem si byl od začátku velmi blízký a jejich spolupráce byla později velkým přínosem. Valenta byl v jeho redaktorské kariéře vynikající, dokázal hbitě zvládnout jakékoliv téma. Velmi dobře si počínal i jako soudničkář, zejména po smrti Rudolfa Těsnohlídka.

Jeho hlavními články v *Lidových novinách* byly fejetony, sloupky, soudničky, úvodníky, reportáže a spousta dalších. V Brně prošlo *Lidovými novinami* mnoho osobností, které byly zároveň Valentovými spolupracovníky. Patřil mezi ně například Leoš Janáček, Arne Novák, Rudolf Těsnohlídek, Jiří Mahen, Stanislav Kostka Neumann a spousta dalších. Vedl i pobočku *Lidových novin* v Olomouci. Krátce působil i v Praze na konci dvacátých let, později se vrátil zpět do Brna ale bohužel jen do léta 1940, kdy kvůli německé okupaci musel *Lidové noviny* opustit, dostal okamžitou výpověď, a tak se odstěhoval do Prahy. V pražské redakci působila taková jména jako například bratři Čapkové nebo Karel Poláček. Psal

a tvořil tedy tam a také ve Voznici u Dobříše, ve vile, kterou mu zapůjčil herec Oldřich Nový, aby nebyl na očích Němcům. V této vile také schovával skupinu partyzánů. „*Otec tam ubytoval vždycky na noc, aby se mohli vykoupat, čtyři sovětské partyzány a jednou mu přinesli také ženu, to byla jejich doktorka, která měla zápal plic a ta bydlela potom v matčině pokoji. A tento partyzánský oddíl by se dalo říct, vlastně u nás trávil svoje noci a můžu říct, že polovina vesnice přispívala na jejich jídlo* (Život samé psaní, 2009),“ vzpomíná Valentova dcera. Od roku 1945 byl redaktorem týdeníku *Dnešek*, kde byl šéfredaktorem Ferdinand Peroutka a také dělal redaktora *Svobodných novin*. Po revoluci v únoru 1948 jej propustili z redakce a uvěznil na půl roku bez jakéhokoliv soudu. Jedním z důvodů bylo i přátelství s Ferdinandem Peroutkou, který odešel do exilu. *Dnešek* se totiž kriticky vyjadřoval k problémům doby, zejména politice. Po návratu z vězení se protloukal, jak mohl. Nemohl moc publikovat, a když už, tak pod pseudonymem. Tvořil pod jmény Bedřich Polan, Jan Snášel, Jiří Svěrák, E. V., ev, James Walsh, Emil Krejčí, Václav Veřmiřovský a podobně. Živil se i psaním kritiky ke krátkým filmům. Osudový byl pro Valentu až rok 1956, kdy po deseti letech v ústraní vyšel román, *Jdi za zeleným světlem*. Následovaly ještě další tituly.

Jakýmsi literárním debutem však byl již v roce 1917 ve *Sborníku českého studentstva na Moravě a ve Slezsku*, přispěl do něj dvěma básněmi pod pseudonymem M. Ve stejném čísle se objevily i příspěvky autorova kamaráda, Jiřího Wolkera, psány taktéž pod pseudonymem, Jiří Ker. Když pomíneme Valentovo publicistické působení, stal se i významným básníkem, tvůrcem románů a prózy vůbec. Ve svazcích básní *Zrána, Několik, let a Návrat* se Valenta hlásí k wolkerovské generaci.

Valentu bral jako svého učitele a přítele například i Václav Havel, který se s ním jako patnáctiletý chořoval radit. Na Havlovy návštěvy vzpomíná Valentova dcera takto: „*Musím říct, že jsem Václava Havla srdečně nenáviděla, protože byl ve všem lepší než já a skutečně jako puberták jsem k tomu měla důvod, protože jednou jsem mu přišla otevřít a tam stál malý, tlustý, bledý, uhrovaný mladík, který mě ledabyle odsunul, neřekl ani ahoj, zeřtal se, jestli je Edák doma a šel rovnou k němu do pokoje* (Život samé psaní, 2009).“

1.5 Práce pro Jana Antonína Baťu

Edvard Valenta měl velké štěstí, když díky svým vynikajícím reportérským schopnostem našel někoho, jako byl Jan Antonín Baťa, tehdejší jediný český miliardář,

průmyslník, nevlastní bratr Tomáše Bati a dědic jeho továrny, který mu v roce 1936 poskytl finance k tomu, aby procestoval Ameriku jako novinář. V této době to bylo velice vzácné. Taková cesta byla také velmi náročná fyzicky. Musel často v nepohodlných podmínkách absolvovat vyměřenou trasu a v termínech odesílat jak do *Lidových novin*, tak do Baťova zlínského tisku. Opět zde využíval i své dovednosti těsnopisu. Dokonce se stal spolupracovníkem časopisu *Zlín*, kam každý týden psal takzvané rozhlázky (veršované shrnutí zajímavých událostí uplynulého týdne). Baťa Valentu zpočátku neznal, ale rád četl jeho rozhlázky a články v *Lidových novinách*. Také si s ním jednu dobu dopisoval, psal básně a chtěl znát Valentův názor na ně. Navzdory tomu, že Valentův posudek na Baťovy básně nebyl nijak pozitivní, Baťa vzal kritiku dobře a trval na osobním setkání, dokonce poslal pro Valentu do Brna své soukromé letadlo. Jan Antonín Baťa také přesvědčoval Valentu, aby psal o zlínském průmyslu, ale Valenta pokaždé s díky odmítnul, tvrdil, že je mu toto téma cizí. Chtěl po něm také, aby vedl jeho zlínský tisk. Valenta opět odmítá.

„Tož sakra co možu pro vás udělat? A proč byste pro mě něco dělal? Protože chcu. Už to mám. Jel byste kolem světa? Taková cesta, pane Baťo, stojí spoustu peněz. Vy je, jak vidím, chcete dát, ale – co mám dát já vám? Nic, Jeden český novinář bude po návratu chytřejší, než je dnes. Moc chytřejší. To mně bude stačit (Valenta, 1990c, s. 48).“ Po tomto rozhovoru mezi Janem Baťou a Edvardem Valentou došlo k půlroční Valentové cestě, kdy v letech 1936 a 1937 procestoval Spojené státy a Kanadu, rajské ostrovy Západní Indie, podíval se také do Britské a Holandské Guayany a na Madeiru. Dvě knihy reportáží z těchto cest vzešly, *Světlem pro nic za nic* a *Nejkrásnější země*, které zahrnují i mnoho fotografií pořízených Valentou. Další knihou, knihou povídek, která vyšla na základě zážitků z cest, byla kniha *Lidé, které jsem potkal cestou*.

Valenta však nakonec, když přišla okupace, v roce 1939 využil jedné z mnoha Baťových nabídek, usadit se v zahraničí a psát pro Baťu povídky o jeho závodu. Chtěl se tímto způsobem dostat z protektorátu a zajistit si pravidelný příjem daleko od okupované vlasti. Valenta se tedy odstěhoval do Spojených států, jeho tehdejší manželka Dagmar s dcerou měly dorazit později, to se ale nepovedlo, protože 1. září 1939 začala válka. To, co Valenta podnikl, by někteří nazvali bláznovstvím, někteří hrdinstvím a někteří jen touhou být s milovanými. Když zjistil, že se za ním jeho žena nedostane, vrátil se domů, do Brna. Ze zážitků, které zažil v Americe a ve Zlíně, pak vznikla kniha *Žil jsem s miliardářem*.

1.6 Komunistické věznění

Od roku 1945 pracoval Valenta v Praze v redakci *Svobodných novin*, což byly přejmenované *Lidové noviny* a tehdy byl šéfredaktorem Eduard Bass. Psal tam i politické články. Ve *Svobodných novinách* a v týdeníku *Dnešek* společně s Ferdinandem Peroutkou kritizovali politickou situaci a různé události, které byly v rozporu s tehdeším komunistickým režimem. Vyjadřovali se například k situaci v pohraničí. Tímto jednáním si vysloužil mnoho žalob, které do února 1948 vždy ustál, ale v prosinci 1948 Valentu příslušníci StB Valentu zatkli. Vzpomíná na to dcera Edvarda Valenty, Edvarda Valentová. „*Vtrhli ke mně do pokoje cizí mužský, vyhodili mě z postele, prohledali úplně pokoj, babička plakala, moji bratři řvali a Dagmar stála jak solný sloup, otec se tvářil velice neutrálně. Všichni byli v předsíni, kam mě ti pánové, kteří prohlíželi můj pokoj, nahnali, vlastně, šoupli. No a pak jsem viděla, že prostě můj otec je oblečený a s těma dvěma pány odchází. Tehdejší pocity úplně vytěsnili všechno, co se dělo dál nebo co mně kdo říkal, slyším jenom brek toho mimina. No, nebylo to příjemné* (Život samé psaní, 2009).“

V tehdejší věznici v Bartolomějské ulici byl prý v celách pro šest osob, vězněn až šestinásobek vězňů. Při výsleších byl Valenta vždy spoután, se zavázanýma očima. V této věznici údajně docházelo i k častému mučení. Poté byl převezen do věznice Pankrác, měl být odsouzen, ale soudce Valentu propustil. Propuštěn byl v květnu 1949. Dá se říci, že měl Valenta štěstí, že byl uvězněn hned po únoru 1948, jinak by se jeho věznění pravděpodobně protáhlo. Jeho dcera se vyjadřuje k otcovu věznění takto: „*Nechci říct, že ho zrovna zlomili, ale hodně ho nalomili. Pamatuju si, jak vykládal, ani dneska mi z toho není dobře, na Štědrý den dopoledne mu řekli Valenta, balte se, jdete domů. No a můj otec, uměl velice dobře vykládat, tak líčil, jak nadšeně si sbalil těch svých pár švestek a těšil se, hlavně na svou ženu, kterou velice miloval. Oni ho vyvedli ven z cely, umístili ho na chodbě a řekli Valenta, za chvíli pro vás někdo přijde. No a představ si, Dagmar, to líčil můj otec, přišli pro mě na Boží hod v poledne. A potom šel zpátky do cely a myslím si, protože on byl velice citlivý, jako kumštýři bývají, že to ho, myslím, že toto ho nalomilo nejvíc* (Život samé psaní, 2009).“

Po pobytu ve vězení se zhoršila choroba, která ho provázela po většinu života. Meniérova choroba, která postihuje sluchově rovnovážný orgán ve vnitřním uchu. Člověk se při záchvatu může cítit zmatený, ztrácet rovnováhu. Valenta pomalu, ale jistě ztrácí sluch.

1.7 Stáří

Valenta se na sklonku svého života uchýlil do Prahy, i když na svůj milovaný Prostějov stále vzpomínal. Když mu umřela jeho žena Dagmar, vzal si o mnoho let mladší Olgu, byla mu spíše ošetřovatelkou a ta snad z lásky, z touhy ho ochránit, k němu téměř nikoho nepouštěla. Izolovala ho dokonce i od jeho vlastních dětí. „*Já jsem se snažil se s ním spojit, ale prostě mi to nebylo nikdy umožněno, a jak zemřel nevím. Ani jsem nedostal parte, nic. Vůbec jsem tedy nevěděl, že zemřel, až jsem se to dozvěděl z novin a bylo mi to velmi líto, protože samozřejmě jsem se s ním chtěl taky rozloučit,*“ vzpomíná Valentův přítel, kterému byl na svatbě za svědka, Martin Rejman (Život samé psaní, 2009). Vztah mezi mladší ženou a starším mužem vykresluje i ve svém detektivním románu *Žít ještě jednou*. Na konci svého života jakoby zmizel a bylo těžké jeho bydliště v Praze i najít, jak popisuje Jan Šverdík, bývalý starosta města Prostějov, pedagog a v té době student českého jazyka na vysoké škole. Navštívil jej v roce 1972. Popisuje, že hodina návštěvy byla dohodnuta přesně, s Valentou po telefonu však nemluvil. Navzdory tomu, že byl horký červenec, vypadal Valenta v županu v posteli spíše zimomřivě, přikryt teplou dekou. V této době byl už téměř hluchý, protože po většinu života trpěl Meniérovou chorobou, která postihuje statoakustický orgán v uchu. Tuto chorobu diagnostikoval i svému profesoru Šimonovi v románu *Jdi za zeleným světlem*. „*Márinka se už nakonec skoro ani neodvažovala přicházet za mnou se svými úkoly, kdykoliv si nevěděla rady, a tu pracovaly vedle v pokoji s Blankou., snažíce se šeptat, aby nevyrušovaly nemocného, sedícího vedle za psacím stolem, uprostřed svých zálib. Nemoc byla vždycky vhodnou omluvou, kdykoliv mi Blanka vyčítala, že jsem si nevšiml Márinčiných nových šatů, nebo proč jsem tak stroze odmítnul vyslechnout její zkazky o zkušenostech z první taneční a proč jsou mé odpovědi na její zvědavé dotazy jednoslabičné, omrzelé nebo podrážděné, proč jsem jí nepochválil nebo aspoň nepohaněl její nový účes, který společně vymyslely. Proč jí nedáš aspoň jednou pohlavek? Řekla jednou. Byla by tak šťastná* (Valenta, 1990b, s. 67)!“ Takto popisuje vztah nemocného profesora Šimona ke své dceři Márince.

Šverdík popisuje velmi složitou komunikaci, jež by se za spolupráce jeho o dost mladší partnerky – tlumočnice, nemohla uskutečnit. V té době utrpěl navíc záchvat mozkové mrtvice, tím pádem byl znehybněn a upoután na lůžko. Neschopen se najíst a nic psát byl tak odkázán na pomoc své poslední ženy. Ve své podstatě byl však rozhovor úspěšný. Valenta měl radost z toho, že někdo rozumí jeho tvorbě a také že mu nese zprávy a pozdravy z jeho Prostějova, protože moc dobře věděl, že kvůli zdravotnímu stavu se už domů nebude moct podívat. Na závěr rozhovoru a vzpomínání na uplynulý život si Valenta povzdechne: „*Nebýt*

komunistů, mohl jsem dnes být boháč (Šverdíková, 1996, s. 59).“ Rozloučili se, Valenta posílal do Prostějova mnoho pozdravů, manželé od Šverdíka přijali kytici a on odjel. Je zvláštní, že o Valentově milostném životě neexistuje moc zmínek, ale zjevně jeho životem prošlo žen více. „*Navštívil jsem ho v červenci 1972. Bydlel nedaleko Strossmayerova náměstí vysoko naproti hotelu Belveder. Na odpočívadle poblíž bytu paní Pokorné, dcery někdejšího Valentova šachového přítele a nyní jeho další životní partnerky, vyčkávala smontovaná pojízdná židle* (Šverdíková, 1996, s. 57).“ Edvard Valenta zemřel 21. srpna 1978 v Praze, symbolicky přesně deset let od sovětské okupace.

1.8 Valentovy autobiografické prvky v románové tvorbě

Valentovo vrcholné dílo by měli mít v povědomí zejména prostějovští obyvatelé, jelikož v románu je zašifrována spousta vzpomínek na Prostějov z Valentova života, jež nemohly být vysloveny v plném znění, a tak je začlenil do svých děl. Na rozdíl od vzpomínek psaných v knížce *Život samé psaní*, kde Valenta vzpomíná na rodinu Kováříkových jen velmi okrajově, v románu *Jdi za zeleným světlem*, se do rodiny pouští s velmi silnými emocemi. V románu však nesou jméno Kameníkovi. Popisuje továrníka Kameníka, jehož manželství je údajně od začátku nefungující, kritizuje povrchní zbožnost paní Kameníkové i její údajnou frigiditu. Na rozdíl od skutečnosti mají Kameníkovi syna Františka, ve kterém je ale vidět spousta rysů malého Edvarda Valenty.

„...jednou zastihl dvanáctiletý František závozníka Fialu, jak choval na klíně malou Helenku. Tu si poprvé uvědomil, že nikdy, co je živ, neseděl nikomu na klíně nebo na ramenou, že ho nikdy nikdo nepolíbil ani nepohladil. Ale uplynulo několik dalších let, než se tento stydlavý údiv proměnil v tichou, pohrdavou nenávist, v urputnou cizotu, v pocit nesplaceného a nesplacitelného dluhu, v cosi jako hrozné zmrzačení, ostudný znak, jehož nespravedlivé vpálení je nesmazatelné (Pospíšil 2011, s. 13).“ Sám Valenta si je vědom, že jeho pěstouni zanechali svým přístupem v jeho osobním životě velký šrám a že on sám nebyl v rodinném životě ideálním otcem. Jeho osobnost se zrcadlí i v jiné postavě v románu, v postavě profesora Šimona, jehož dcera na základě chladného chování otce spáchá sebevraždu. Netypický vztah ke svým dětem měl i sám Valenta, jehož jeho děti oslovovaly jménem.

Velmi detailně popisuje život v rodině Kameníkových, zařízení vily, i atmosféru v továrně, která je opět pouze adaptací Kováříkovíc továrny. Největší pozornost však věnuje paní Kameníkové, tedy tetince Kováříkové. Popisuje situace, kdy nachází sešity plné veršů: *„...tehdy ho vždycky popadla za krk a třásla jím a lomcovala a třískala ho hranou*

nešťastného sešitu přes kořen marně uhýbajícího nosu.“ Nebo: „...nedovedla se sama učesat, ba ani obléci, neuměla vařit, dokonce by nebyla sama vstoupila do obchodu a nakupovala, spíše by umřela hlady (Pospíšil 2011, s. 13).“ Tetinka Kovářiková později za komunistické totality o vše přišla a dožila ve starobinci, který patřival jejímu otci. Různá svědectví tvrdí, že však tento svůj osud nesla se ctí.

I v ostatních románech Valenta vykresluje vzpomínky, které jsou psány tajně, v šifrách. A protože neměl rád sprostá slova, v jeho pamětech najdeme na rozdíl od jeho románů slova kritiky politicky korektní. Ve svých románech totiž zanechal vzpomínky necenzurované, tak jak se skutečně udály, protože i když procestoval značnou část světa a velkou část života prožil v Praze, až do smrti prý mluvil hanáckým nářečím a na své rodné město nikdy nezapomněl.

2 PŘÁTELSTVÍ A SPOLUPRÁCE S BEDŘICHEM GOLOMBKEM

2.1 Bedřich Golombek

S Bedřichem Golombkem se Valenta seznámil již v redakci Lidových novin, kde jej měl Golombek, jako služebně starší, ze začátku na starosti. Ani jeden z nich si pravděpodobně neuvědomoval, že jejich práci a život spojí právě cestovatel Jan Welzl.

Golombek, stejně jako Valenta, se narodil v roce 1901 v Ostravě, jako syn vážného na dole. Vystudoval gymnázium a poté jeho cesta vedla do Brna, kde vystudoval čtyři semestry právnické fakulty. Do Lidových novin nastoupil už v roce 1919, tedy dva roky před Valentou. Byl přijat jako reportér, později se stal referentem ze soudní síně, redaktorem a šéfredaktorem odpoledního vydání. Zemřel v roce 1961 v Brně. Na kontrast Golombkova vzhledu s jeho veselou povahou vzpomíná Edvarda Valentová. *„Na první otcovu ženu se moc nepamatuju, ale velice dobře si pamatuju na Bedřicha Golombka, kterého si ona potom vzala, to byl dlouhý hubený pán, neměl moc vlasů, vypouklé čelo, napjatou kůži na obličejí přes lícní kosti a veliký zuby. Trošku připomínal lebku (Život samé psaní, 2009).“*

S Bedřichem Golombkem měl Valenta velmi dobrý vztah, možná částečně i proto, že byl jen o pár dní mladší než Valenta. Vzpomíná, jak na něho Golombek působil, když se viděli poprvé v redakci *Lidových novin*. Byl to hubený, kostnatý muž a pracoval už jako redaktor. Valenta popisuje, že i když ho v Lidových novinách přijali všichni velmi přívětivě, přivítání Golombkovo bylo více než to. Srdečné a kamarádké na někoho, kdo ho viděl poprvé v životě. Hned první den se sešli v hospůdce v Panské ulici, což navrhl přímo Bedřich Golombek, aby Valentu zaučil, i když vzhledem k jeho práci začínajícího stenografa nebylo nutné být poučován od redaktora. Jejich setkání se protáhlo až do ranních hodin. *„Golombek, který byl, jak se ukázalo, o několik dní mladší než já, i když vypadal mnohem starší, byl v redakci už rok, zběhlý právník, ale začal rovnou jako redaktor. Byl to Ostravák, syn horníkův, měl těžké mládí, a viděl jsem, že valného zdraví nemá, vypadal doslova tak, jako by ho měli zítra položit do rakve – ale tak vypadal celý život. Ted' rediguje denní zprávy, víme, zlámané nohy a tak, musí taky obstarávat lokál, to jest oběhat policajty a četníky a hlavně s nimi udržovat styky, aby brnkli, kdyby se něco stalo. Jednou mně ukáže, jak se rediguje pátá strana Lidovek, kterou má na starosti, ty drobné mordy, nehody a krádeže. S hrdostí se svěřil,*

že ho do redakce přijímal sám Heinrich, o kterém mluvil jako o novinářském kolosu – ale hned dodal, že tento novinářský Napoleon je člověk ukrutně přísný, nemilosrdný, že dovede vyhodit na hodinu i starého redaktora, který by se nějak hruběji prohřešil proti správné češtině nebo si spletl včerejšek s dneškem (Valenta, 1970a, s. 123-124).“ Vyprávěl mu o obávaném Arnoštu Heinrichovi – šéfredaktorovi a dotkl se i jeho slabosti pro alkohol. Spíše však mluvil o Heinrichových přednostech a o jeho snaze přivést do redakce bratry Čapky. Když se Valenta zmínil, že píše poezii a že mu nějaké básně již vyšly, Golombek jej povzbuzoval, aby taky zkusil v *Lidových novinách* něco otisknout, byť je jen stenografem. Zjistil ale, že literární příspěvky má na starosti sám Heinrich, o nic takového by se nepokusil. O tomto večeru Valenta mluví jako o velmi přínosném, zejména kvůli začátku přátelství, které trvalo až do Golombkovy smrti. Zmiňuje také, že nějakou zvláštní náhodou, s jeho vstupem do redakce, i když jen do stenografické redakce, začal ohromný vzestup *Lidových novin*, který byl u nás nevídaný.

2.2 Jan Welzl

S Janem Welzlem se pojí vznik literární podoby pamětí, zpracované zejména Edvardem Valentou, Bedřichem Golombkem a Rudolfem Těsnohlídkem. Tento polární dobrodruh, badatel a spisovatel, známý také pod pseudonymy Eskymo Welzl a Arctic Bismarck, se narodil v roce 1868 v Zábřehu na Moravě a většinu života strávil za polárním kruhem. Byl vynikajícím vypravěčem, a protože byl pogramotný, měl výjimečnou paměť, díky které si dokázal zapamatovat velké množství neuvěřitelných příběhů, které později dokázal velmi věrohodně vyprávět. Ne všichni mu však věřili, že jeho historiky jsou pravdivé, málokdo by si je totiž zapamatoval tak barvitě. Tvrdil, že umí třináct jazyků, přestože ten český prý dávno skoro zapomněl. Zručný řemeslník, lovec, zlatokop projel celou Arktidu, která se mu stala domovem a setkal se i s Amundsenem. V roce 1903 byl na novosibiřských ostrovech zvolen náčelníkem a soudcem. Zemřel v roce 1948 v kanadském Dawsonu.

2.3 Paměti Jana Welzla – polárního cestovatele

Existují dvě odlišná literární zpracování vypravěče Welzla. Jedna z nich vznikla díly Rudolfa Těsnohlídkovi a další byla zpracována známou dvojicí Valenta – Golombek. Obě tyto verze vznikly na konci dvacátých a počátku třicátých let. Právě díky přístupu a podání Valenty a Golombka máme zafixovanou podobu literárních pamětí Jana Welzla, protože si navzájem padli do oka svým humorem.

Těsnohlídek nejdříve paměti upravoval a ty byly pak vydávány na pokračování v *Lidových novinách*. Na základě těchto příběhů byla v roce 1928 vydána kniha *Eskymo Welzl*. Tato kniha vyšla až po smrti Rudolfa Těsnohlídka a sám Welzl si ji přečetl, teprve až se vrátil z dalších toulek. Tito dva spolupracovníci na dálku se nikdy nesetkali. Těsnohlídek luštil Welzlovi nesrozumitelné zápisky, a i když měl Těsnohlídek na příbězích značný podíl, na knihu si nedělal nárok a nechal ji vyjít pod Welzlovým jménem. Welzl si stanovil podmínku, že si nepřeje zveřejňovat původní zápisky a tak byla kniha zpracována Těsnohlídkem tak, že byl Welzl po přečtení knihy značně rozzloben, protože jí byl dodán nádech romantičnosti.

Ještě před tím, než se do práce nad Janem Welzlem pustilo známé duo Valenta a Golombek, je nutno říci, že tito dva přátelé se poprvé střetli ve *Sborníku českého studentstva na Moravě*. Pozdější spolupráce a mnoho věcí, které měli společné, pak vyústila v celoživotní přátelství. S Rudolfem Těsnohlídkem se nijak zvlášť nesblížili, ale uznávali ho jako spolupracovníka a profesionála. „Člověka poznáváme důkladně zpravidla až dlouho po jeho smrti. A tak si vzpomínáme, redakční přátelé Rudolfa Těsnohlídka, na jedno setkání s ním. Bylo to 12. ledna 1928, brzo po poledni, v takovém škaredém lednovém dni, kdy visela žlutá, vlezlá mlha. Ležel tenkrát natažený, nahý, mrtvý, tak změněný, na kamenném stole v nemocničním podzemí, a my jsme stáli nad ním, ohromení a zdrcení. Tenkrát jsme si poprvé říkali, že vlastně, stýkajíce se s ním, po tolik let téměř denně, neznali jsme toho člověka. Jaký to byl člověk, pokud jsme ho znali z redakce *Lidových novin*? Spolupracovník, pravda, naprosto přátelský, srdečný, ochotný, bez odmluvy sloužící, vždycky skromný a nikdy se nederoucí do popředí. A přesto jsme nikdy nepozbyli dojmu, že tvořil v celém tom rušném pracovním souboru, společnost sám pro sebe, že pohybuje se a pracuje mezi námi, zůstával vždycky osamělý (Valenta, 1938, s. 9 – 10).“

Hlavním důvodem, proč bylo zpracování Těsnohlídka méně úspěšné, nežli zpracování Valentovo a Golombkovo, byl fakt, že v prvním případě šlo pouze o komunikaci prostřednictvím korespondence. A když se pak Welzl, který se zrovna nacházel v Zábřehu na Moravě, ozval redakci *Lidových novin*, Golombek neváhal a do jeho rodiště ho jel navštívit. Poznal to, čeho nebyl Těsnohlídek schopen, ani kdyby chtěl – vtipného, prostého a prakticky založeného člověka. Nejen jeho příběhy z cest, ale i spousta osobních vlastností přispěly k tomu, že se Golombek rozhodl pokračovat v Těsnohlídkově pokusu o adaptace vzpomínek, ne kvůli soupeření, ale protože, jak zmínil Karel Čapek, stojí za to poznat takového člověka, jakým Eskymo Welzl byl.

Valenta Golombkovu žádost o spolupráci s radostí přijal a začali tvořit dílo, které se dnes skládá ze čtyř základních svazků. *Třicet let na zlatém severu* z roku 1930 a *Po stopách polárních pokladů* z roku 1932 jsou napsány spisovnou češtinou a byly přeloženy do mnoha světových jazyků, včetně esperanta, ale v *Ledových povídkách* z roku 1934 autoři zachovávají autentičnost díla ponecháním Welzlova osobitého jazyka, který je složen částečně z moravského nářečí a z části mezinárodní námořnicko – polárnickou hatmatilkou. Čtenáři tento styl přijali už v roce 1932 v knize *Trampoty Eskymáckého náčelníka v Evropě*. Ponechat Welzlův projev se ukázalo jako úspěšný způsob zachování paměti, byť se tím dílo ozvláštnilo náročnějšími pasážemi. Valenta a Golombek totiž představovali Welzla takového, jakým byl. Nerad se vracel do rodné vlasti a nebyl to člověk ani zdaleka sentimentální. Když se ho v knize *Trampoty Eskymáckého náčelníka v Evropě* zeptali, jestli si na své přátele z Brna někdy vzpomene, odpověděl: „*Tož chlapče, já tě musím říct, že jak já tady sednu na železnou dráhu...na všechny já zapomenu, na nikeho já myslet nebudu...protože já tym pádem, že co bylo...to už se nevrátí, to je pryč, tož co je po tém?...a esli si na ně zpomenu, tož dyž já budu od nich neco třebaovat. Ináč né* (Dorovská, 1996, s. 36).“

Mimo podání Welzla tak říkajíc bez rukaviček, bylo podání Welzlových historek, které byly vtipné samy o sobě, výjimečným a jiným než u Těsnohlídka. Byly to především historky o ženách. Další velmi značnou výhodou toho, že s Welzlem autoři komunikovali tváří v tvář, bylo to, že se na rozdíl od Těsnohlídka mohli zeptat téměř na cokoli a vzápětí dostali odpověď. On, na rozdíl od nich, musel na odpověď v dopise čekat a také se jí vůbec nedočkat. Proto pak spousta věcí dotvářel sám a nebo je prostě vypustil. Není však pravdou to, že pouze přepracovávali určitou adaptaci. Naopak, téma bylo sice navlas stejné, avšak ve zcela originálním zpracování.

Tato zpracování vedla k tomu, že se s postupem času dostávala do povědomí nejen dospělých, ale také mládeže. Tyto adaptace se tedy staly neintencionální četbou mládeže. Této příležitosti se chopil Valenta v době druhé světové války, kdy nemohl publikovat a pro děti vydal knížku *Strýček Eskymák* v roce 1941. Po smrti Bedřicha Golombka připravil i nové vydání *Ledových povídek* pro mládež v roce 1967. Toto vydání je pro mladé čtenáře stále populární.

I když je možné, že mnoho informací, které chtěl Eskymo Welzl sdělit svým čtenářům, je dávno zkreslených, společná práce Edvarda Valenty a Bedřicha Golombka nepochybně zaujala místo v české literatuře a taktéž i v té dětské.

3 DÍLO

3.1 Obecně o tvorbě Edvarda Valenty

I když se zdá, že v dnešní době je jméno Edvarda Valenty zapomenuto, opak je pravdou, alespoň by měl být. O jeho roli novináře, cestovatele, reportéra a novináře nebo na spolupráci s Bedřichem Golombkem se snad již nemusíme zmiňovat, zaměřit bychom se měli na jeho prózu, která není až tak známá.

Edvard Valenta sám řekl při rozhovoru, který publikoval Jan Měšťan v roce 1969, při otázce, kterou svou knihu má nejraději odpověděl nečekaně, že jeho sbírku povídek *Starou cestou*. O románu tvrdí, že je to nejtěžší stavební útvar, který autor píše s nejistotou, že vyjde. Přesto se stal oblíbeným právě pro jeho romány. Román *Druhé housle* z roku 1943, vypráví o osudu cestovatele Emila Holuba, román *Kvas* z prostředí jeho rodného Prostějova vyšel roku 1947 nebo jeho vrcholné dílo, román *Jdi za zeleným světlem* v roce 1956.

I když jistou část svého života nemohl vůbec veřejně publikovat z politických důvodů, od druhé poloviny padesátých let a v šedesátých letech tuto prodlevu dohnal. „*Vztah spisovatele k režimu, v němž žije, může být nejrůznějším způsobem modifikovaný, ale ať už třeba píše „únikovou“ historickou prózu nebo budoucnostní sci-fi, ve skutečnosti se vždycky jeho myšlenky obracejí jako apel na čtenáře jeho současnosti. Valenta měl jako spisovatel-novinář v prvním období své činnosti přirozenou možnost vyslovovat se k přítomnosti publicisticky na stránkách Lidových novin, po válce (do února 1948) ještě daleko aktivněji, osobněji, přímo s politickým dosahem, ve Svobodných novinách a Dnešku (Galík, 1996, s. 39).*“ Zatímco od roku 1923 vzkvétala jeho kariéra novináře, po únoru 1948 pro něj situace nebyla příliš příznivá. I tak ale dokázal napsat velké množství knih, ať už beletristických nebo reportérských. Snad u všech autorů najdeme díla stěžejní po stránce umělecké a také díla méně reprezentativní. Bylo tomu tak i u Valenty. Zajímavý je také způsob psaní veškerých děl těsnopisem a následné přepisování. Valenta navíc spojil dohromady dva druhy těsnopisu (Gabelsbergův a Herout-Mikulíkův), takže luštění jeho rukopisu bylo velmi náročné, takřka nemožné.

Trpěl také nespavostí, takže většinou tvořil v noci. Vladimír Thile, o dvacet let mladší Valentův kamarád, ve své dětské knížce *Báchorky Admirála Machorky* popisuje Admirála při nočním psaní, jehož postava má skutečnou předlohu. Edvarda Valentu. Popisuje tam i rodinný a osobní život autora. „*V noci jsem se probudil. Měl jsem velikou žízeň. Když jsem*

se napil a šel jsem po špičkách zpátky, viděl jsem v pokoji světlo. Světlo šlo z pracovny od Admirála. Seděl tiše u stolu. A nehýbal se. Ale nespál, to jsem poznal, i když jsem mu viděl jenom záda. Svítil malou lampičkou a psal. Chvilku jsem ani nedýchal. Báł jsem se, abych ho nevyrušil. A aby mě neviděl, protože by huboval, proč chodím v noci po bytě a nespím. Admirál psal rychle a každou chvíli měnil tužku. Měl před sebou na stole dvě sklenice a v obou nastrkané patentní tužky. V jedné měl ty nabroušené, do druhé dával ty tupé, opsané. Pořád jsem se díval na Admirálova záda. To byla vždycky doba, než si vzal nový papír. To asi proto, že psal těsnopisem. V jednu chvíli, když tužka dlouho nevrzala, jsem ho viděl, jak se dívá před sebe. Do jednoho místa. A já jsem věděl kam. Tam, co stála ve stojánku naše fotografie. Moje, Petrova a mamínčina. A najednou se mi chtělo plakat. Že je Admirál celou noc sám (Thiele, 1966, s. 151-153).“ Takto vidí Edvarda Valentu Vladimír Thiele.

3.2 Přehled Valentovy tvorby

Jeho literární začátky se odehrávají už v roce 1917 v časopise *Sborník českého studentstva na Moravě a ve Slezsku*. Druhé číslo tohoto časopisu přineslo jeho dvě básně pod šifrou M. Později básně publikovat jen zřídka, ale básně psal dál. V roce 1926 se objevila jeho sbírka *Zrána*, 1932 pak rozsáhlejší báseň *Trh před sv. Mikulášem*, 1934 sbírka *Několik let* a konečně roku 1936 sbírka *Návrat*. Tyto sbírky jsou plné námětů z autorova života.

„Dnes ráno chtěl bych být vysoko na horách,

nebo se potulovat ve vysokých oborách.

Na horách viděl bych mračna na východě,

táhla by zvolna, jak středověké, ponuré, bachraté lodě,

nebo by vypadala jak ostré, krvavé střepy.

A v oborách potkal bych zrána tři staré drvoštěpy,

se zpěvem, s úsměvem, se sekerami,

s chlupatou hrudí pod halenami, a s čistým srdcem (Valenta, 1926, s. 9).“

V pozdějších básnických sbírkách vyjadřuje rodinnou pohodu, zabývá se i každodenními starostmi. Opět také vyjadřuje i zážitky ze svého dětství.

V padesátých a šedesátých letech vyšlo Valentovi třináct knih a dvě reedice. Dá se tedy říci, že po tolika letech nuceného odmlčení byla pro něj tato doba úspěšná. Celkem třináct let dohromady před rokem 1968 nemohl publikovat z politických důvodů. V roce 1969 však zakázané roky ještě narostly.

Román *Jdi za zeleným světlem*, vrcholné dílo z roku 1956, si získalo jak kladnou, tak zápornou kritiku. Pavel Janoušek se o románu vyjadřuje takto: „*Pokud jde o zpodobení života v protektorátu, bylo nejvýraznějším znamením proměny kontextu vydaná románu Edvarda Valenta, Jdi za zeleným světlem. Tato próza na jedné straně završovala předúnorovou linii psychologické prózy, na straně druhé je ji však možné vnímat i jako významný inspirační moment, od něhož se v následných letech vyvíjela snaha českých spisovatelů o prózu více přihlížející ke svébytnosti lidského individua. Soudobou prozaickou produkcí Valentův román převýšil nejen úsilím o ztvárnění okupační reality bez apriorních filtrů, ale i stylistickou kultivovaností a kompozicí, funkčně kombinující vyprávění v první a třetí osobě. Uzavírá se proto do samoty a svou cestu si hledá prostřednictvím psaní románu. Prostředí venkova, v němž se chtěl před okupační atmosférou strachu i lidmi skrýt, jej ale konfrontuje s novými možnostmi existence a mezilidských vztahů, včetně lásky. Román vzbudil značnou pozornost kritiky, která reflektovala odlišnost Valentova přístupu protektorátnímu tématu, ale i k problematice smyslu a konečnosti lidského bytí. Dokladem toho bylo také to, že Valentův individualistický hrdina sice během květnového povstání v sobě najde potřebu angažovat se v zápasu o budoucnost země, nicméně pár hodin po válce zcela nesmyslně umírá* (Janoušek, 2012, s. 146-147).“

Co se týká výrazných titulů této doby, rok 1958 byl úspěšným zejména pro cestopis *Nejkrásnější země* a také výbor z povídek *Starou cestou*, jež označil jako svou nejoblíbenější knihu, na které pracoval třicet let. Obsahuje povídky od roku 1921 do roku 1951. Čerpal ze dvou již vydaných povídkových knih, *Lidé, které jsem potkal cestou* (1939) a *Kouty srdce a světa*. Vybral z nich 28 povídek a obsahují jak brněnské, tak pražské působení v *Lidových novinách* nebo toulky po Spojených státech. Tyto povídky vyšly také v roce 1971 a dočkaly se velmi kladné kritiky. Cestopis ze střední a jižní Ameriky *Nejkrásnější země*, vyšel (1958) se zpožděním a za nejkrásnější ostrov světa považuje ostrov Trinidad. Hlavním tématem je v této knize cestování po Americe, doplněno vlastními fotografiemi. Zajímal se i o historii, sociální podmínky a přírodní krásy dané země nebo ostrova. V roce 1963 vychází novela *Trám*, která se nápadně blíží románu, *Jdi za zeleným světlem*. Jde tu o překonání sebe sama. Někteří kritikové se shodují na vykonstruovanosti tohoto díla. Následuje detektivní

román z roku 1965 *Dlouhán v okně*, ten však nepatří mezi Valentova nejlepší díla. Kritika mu zde vytýká přílišnou rozvláčnost a nedostatečně propracovanou psychologii postav nebo malou snahu udržet napětí. Neintencionální dílo pro mládež, *Srdce a poklad*, bylo vydáno v roce 1969. Jde o příběh školáka, který trpí srdeční chorobou a chystá se na operaci. Aby jej rozptýlili, snaží se jej zaměstnat hraním na hledání pokladu. Poslední kniha na domácím trhu byla vzpomínková kniha *Život samé psaní*, z roku 1970. Zachycuje období prvních zhruba dvaceti let života autora. Vypráví v ní o své rodině, přátelství s Jiřím Wolkerem a o svém rodném Prostějovu. Valentova tvorba se uzavírá dvěma svazky, které vyšly v Kolíně nad Rýnem. *Žít ještě jednou* z roku 1983 a *Žil jsem s miliardářem* (1979), ve kterém vypráví o Janu Antonínu Baťovi. Můžeme politovat, že nenapsal více vzpomínkových děl, avšak většina jeho knih je autobiografická. Největším úspěchem pro Valentu bylo ale druhé vydání knížky z roku 1932 *Trampoty eskymáckého náčelníka v Evropě*.

„*Edvardu Valentovi zůstává naše literární věda stále dost dlužna. Období hojnosti, kdy vydával a byl po právu oceňován, se střídala s lety nuceného odmlčení. S tím souvisí i značně neúplné informace o autorovi v našich slovnících* (Vlašín, 1996, s. 26).“

Ačkoliv Valentův román *Žít ještě jednou* bývá v jakémisi stínu románu *Jdi za zeleným světlem*, který má velmi významné místo v české literatuře dvacátého století, chtěla bych mu věnovat trochu pozornosti. Spousta čtenářů a literárních kritiků na něj zapomíná, ale není divu, neboť tento román byl vydán až po smrti Edvarda Valenty v roce 1986 a ještě k tomu se tak stalo díky *Společnosti pro československou literaturu v zahraničí* (Index, Kolín nad Rýnem, SRN). Tato dvě díla však mají ne jednu věc společnou. Zejména to, že tato próza má částečně autobiografické prvky jako mnoho knih z Valentovy tvorby. Objevují se zde některé základní otázky jak filozofické, tak existenciální, kterými se spisovatel zabývá, dají se taktéž nazvat problémy dobovými.

Děj je zasazen do novinářského prostředí, kterého autora provázelo téměř celý život. Je příznačné, že hlavní postava tohoto románu je osobnost z uměleckého světa, ač se nenachází v samém centru dění. Nemůžeme však zde najít věrný popis redakce *Lidových novin*, ať už redakce pražské nebo brněnské. Pokud je čtenář alespoň trochu zasvěcen, může zde ale rozeznat některé redaktory, včetně přísného šéfredaktora Heinricha. I když hlavní hrdina a zároveň vypravěč celého příběhu Kaval poznal, co je to být novinářem, je to hlavně hudebník, který vzal práci v novinách jen dočasně z nouze. Svědčí o tom i první věta knihy, ve které praví: „*Nejsem spisovatel, jsem violoncellista...* (Valenta, 2000, s. 8).“ V tomto

příběhu, jenž nemá úplné rozuzlení, je čtenář vtáhnut do děje řešením tří záhadných vražd a vidí také pohled tří přátel, Kavala, Bartoně a Horala, novinářů, kteří o případu píší a prožívají ho. Otázkou je, zda je tato próza detektivkou, či nikoliv. „*Napínavost, dobrodružnost, je u Valenty takřkajíc účelová: Je pouhou složkou děje pojatého jako příběh obyčejný, v němž se dva lidé sešli a musejí se rozejít, jak zní jedna z posledních vět knihy. Stejně jako u prózy Jdi za zeleným světlem je také v tomto díle nejvíc příznakovým, významovým symbolem sám název románu, na což se ostatně v obou případech poukazuje přímo v textu. Žít ještě jednou znamená žít novou láskou.* (Soldán, 1996, s. 45).“ Tato láska padesátiletého violoncellisty k o dvacet let mladší dívce, kterou znal jako dítě, však skončí rozchodem a hlavní hrdina se vrací k jeho osudové ženě, se kterou strávil pětadvacet let života a která jak se ukáže, hraje velmi tajemnou roli v případě tří vražd. Opět zde můžeme vidět autobiografické prvky v podobě hrdinova nevinného vztahu k mladší dívce, tak jako ve skutečném Valentově životě v jeho třetím manželství s mladou dívkou, která je mu spíše ošetřovatelkou. Edvard Valenta tak ztvárnil jakýsi návrat k první lásce.

V tomto románu Valenta využívá i postup podobný románu o románu. Jde o pasáž, kterou píše jeden z Kavalových kamarádů o něm a hlavně o jeho věznění po roce 1948. I tato část je založena na osudu samotného Valenty. Autor používá mnoho skutečných postav, aby stvořil jen jednu s mnoha vlastnostmi a ačkoliv zaznamenává jen události klíčové, tvrdí, že bez podřadných událostí by život nebyl takový, jaký je.

Můžeme se ptát, jakým žánrem je Valentovo dílo *Žil jsem s miliardářem*, protože není jasné, zda autorovým záměrem bylo napsat reportáž, cestopis, autobiografii, memoáry nebo dobrodružný příběh. V české i světové literatuře existuje mnoho děl, u kterých si nejsme jistí, kam je zařadit. Samozřejmě není primárně důležité dílo nějak škatulkovat, je ale důležité vytvořit si o díle nějaký obraz, protože každý žánr má své specifické rysy a zjistit právě u tohoto díla zda se jedná o publicistický nebo umělecký styl. „*Tématem cestopisu jsou cesty po cizích zemích a popsání jejich přírodních, geografických, kulturních a sociálních zvláštností i typických jevů. Profiluje se jako žánr publicisticko-uměleckého rázu. Podobně se mezi publicistickým a uměleckým stylem pohybuje reportáž nebo autobiografie, vzpomínky na prožité události a minulé zážitky, na zajímavé a významné osobnosti, s nimiž se autor blíže stýkal a nahlédl i do jejich soukromí* (Bartůšková, 1996, s. 47).“

Zatímco reportáž a cestopis by neměli mít dlouhou odluku od autorovy zkušenosti, paměti si žádají delší dobu pro napsání a následné publikování. Podle tohoto stanoviska by se

dalo říci, že Valentova kniha by se dala charakterizovat jako paměti. Názvy tří částí knihy *Evropa, Amerika a Evropa, Amerika* však svádí k tomu, nazvat knihu cestopisem. Je zde vidět i prolínání Valentovy novinářské a spisovatelské profese, která je typická pro beletrii.

Toto Valentovo vyprávění začíná na počátku třicátých let, kdy se seznámil s Janem Antonínem Baťou, nevlastním bratrem Tomáše Bati, který převzal po smrti bratra celou firmu. Baťa Valentu obdivoval a několikrát mu nabízel práci v jeho zlínské redakci, Valenta ale vždy odmítnul. Nakonec však odjíždí za Baťou do Ameriky v červnu roku 1939. V první části tedy Valenta vzpomíná na schůzky s Baťou a na redakci *Lidových novin*. Popisuje Baťovy názory a povahové rysy, pohlíží na něho spíše kriticky, ale uznává jeho smysl pro dobrou věc. Neměl rád Baťovo megalomanství a jeho třídění lidí na velké a malé a na mocné a bezmocné. Vyjádřil se o něm takto: „*Nenáviděl českou zápečnost, nepřemýšlející pohodlnictví, nedostatek odvahy a podnikavosti, závist, společenskou neobratnost, neschopnost organizátorskou, vydrídušství bank, nafouklou povýšenost pražáctví, okrádající především Moravu, která přinášela do státního rozpočtu dvakrát třikrát víc, než jí pak bylo milostivě vráceno, prostě českou malost, která stála jako veliká překážka na cestě k blahobytu...* (Valenta, 1990c, s. 31 – 32).“

V druhé části knihy Valenta vzpomíná na jeho pobyt v Americe a na práci jako Baťův tajemník. V této části opět využívá své schopnosti se soustředit pouze na to, co je podstatné a co nejlépe popsat krajinu, města, rozdíl mezi Evropou a tímto jiným kontinentem. Popisuje takto například pláž Long Islandu, Světovou výstavu v New Yorku nebo jen místa, kde bydlel, a lidi, s nimiž se setkal. V některých pasážích se toto dílo velmi podobá cestopisům Karla Čapka, u něhož, tak jako u Valenty jdou ruku v ruce myšlenky na domov s podrobným vypravováním z cest. Valenta mimo svůj cit pro podrobné popisování budov nebo přírody se uměl také soustředit na detailní komentování člověka a jeho činností. Valenta také v této části líčí stavbu Baťovy nové továrny, nezapomíná se zaměřit na Baťovu podnikavost a závislost na práci a v neposlední řadě na jeho střídání nálad. Opět zde popisuje přátele a lidi, se kterými se potkal a spolupracoval.

V poslední části knihy Valenta popisuje své zážitky ze zpáteční cesty do Evropy v roce 1939, o tom, jak poznal Jugoslávii, která byla tolik odlišná od amerického komfortu. Píše také o návratu do Brna za milovanou manželkou, která za ním chtěla přijet do Ameriky, ale nemohla kvůli začínající válce. Poslední část knihy působí velmi optimisticky s dobrým koncem. Je znát Valentova víra v lidský rozum a soudržnost.

Můžeme říci, že v *Životě s miliardářem* Valenta propojuje skutečné zážitky, doplněné uměleckým vyjadřováním, který je blízký cestopisu a reportáži. Lidi, které poznal, přetransformoval do literárních postav a dodal tak dílu nádech krásné literatury. Tato kniha je důkazem toho, že není třeba se otrocky držet typických znaků toho či jiného žánru, protože Valenta zde překonal hranice různých žánrů a vytvořil celek, v němž se vzájemně prolínají a doplňují.

3.2.1 Román *Jdi za zeleným světlem*

Téměř šestisetstránkový román *Jdi za zeleným světlem*, který poprvé vyšel v roce 1956, má v české literatuře po válce zvláštní místo. Byla to doba, kdy tehdejší tvorba byla té Valentové dosti vzdálená. Dalo by se říci, že je v něm určitá naděje na nový začátek. Převážně byl přijat dobře, až na určité výtky. Hlavním důvodem rozporů bylo to, že v padesátých letech nebylo možné román vyložit objektivně, protože tato jeho próza se odlišovala od tvorby například Drdovy, Řezáčovy, Pujmanové, nebo od tehdejší budovatelské prózy. Zdeněk Nejedlý a Marie Majerová dokonce byli dokonce románem pohoršeni. Valenta se ale nechtěl otrocky přizpůsobovat své době, nechtěl však ani zůstat stranou. Ocitl se ve velmi odvážné pozici, která byla tak trochu provokativní. Svých názorů a myšlenek se nechtěl vzdávat, protože si za nimi pevně stál. Měl tedy o poznání těžší postavení než jeho literární současníci. „*Valenta proti mýtu o novém člověku a nové společnosti staví skutečnost: tam, kde spisovatelé viděli události druhé světové války především jako konflikt dvou ideologií, mluví Valenta o člověku všedního dnes, o jeho starostech a úzkostech, o nedostatku a o stále obtížnějších podmínkách k životu. Platilo tedy: ne mýtus, ale skutečnost, ne jediná pravda, o níž nelze pochybovat, ale tolerance k názoru jiných, ne argumenty ideologické povahy, ale kontakt člověka s realitou, to je základ, z něhož se dále odvíjejí příběhy Valentových hrdinů* (Svoboda, 1996, s. 27-28).“

V románu nepomíjí žádnou skutečnost, která mu přijde jen trochu důležitá. Jeho důkladný popis mu byl občas vytýkán kritikou, ale vše je psáno prvoplánově a cíleně pak vede k jednomu celku. Nejde jen o konflikt člověka s jeho dobou, jde i o vztahy v rámci kolektivu. Chce dát najevo, že v jakémkoliv režimu si člověk musí zachovat svůj cit a smysl pro realitu a nenechat se zlákat iluzemi. Valenta tím chce říci, že nejdůležitější je zachovat si svou osobnost a uvědomit si své já. Valenta měl z poválečných let strach z takového člověka, který je ochotný pod tlakem popřít svou osobitost. „*Člověk se nemůže vyhnout značnému*

riziku, chce-li jednat podle svého přesvědčení. Pod tlakem poměrů jsou lidé stále pragmatičtější, nezřídka dochází k jakémusi rozdělení osobnosti: v davu platí něco jako obecný zákon nebo norma, která určuje jednání lidí. To však má svůj důsledek: vzniká tzv. dvojitá tvář, jedinečná, osobní, pokud člověk vystupuje mimo zástup, a kolektivní nebo politická, je-li člověk organickou součástí zástupu. Převládne-li tvář politická nebo kolektivní, ztrácí člověk možnost svobodného rozhodování a dochází k nebezpečí zániku člověka vůbec (Svoboda, 1996, s. 30).“

Valenta sice vychází z konkrétní doby a konkrétní situace, ale vystihl to, co platilo včera, dnes i zítra. Jde o jakýsi vzkaz, který vznikl v jiné době, ale platí i dnes. Svědčí o tom i název románu, znějící stroze a přísně, přesvědčuje však člověka, aby se řídil svou vůlí.

Román je rozdělen do tří částí, s názvy *Jitru neunikneš*, *Lidská srdce* a *Úsměv*. Každá z těchto částí je rozdělena na kapitoly a jejich součástí jsou intermezza. Valentův systém, který tu vytvořil je trochu složitý. Autor prolíná různé časy, objevuje se čas přítomný, ale intermezza jsou psána v minulém čase a také nás seznamují se Šimonovým minulým životem. Může působit matoucím dojmem, že zatímco v kapitolách Valenta využívá er-formu, v intermezzech je použita ich-forma. Máme tedy pocit, že existují dva vypravěči.

Šimon prochází dlouhou cestou, kdy se mění jeho charakter a přetváří se ze zbytečného, nudného, bojácného člověka v osobnost bojující s fašismem a ovlivňující osudy druhých lidí. Je ironií, že právě v této etapě života je zastřelen. Jiří Svoboda se k Valentově románu vyjadřuje takto: „*Valenta napsal dokonalý noetický román. Název Jdi za zeleným světlem je formulován stroze, vyznívá kategoricky podobně jako věta: Jitru neunikneš. Není to však ve skutečnosti příkaz, je v něm obsaženo přesvědčení, že svoboda je především dílem člověka samotného. Je to výzva, aby člověk vykročil po zákonu své vůle. Valenta vychází z konkrétního lidského osudu i z konkrétní doby, směřuje však k nadčasovému sdělení, k poselství, které bylo platné nejen v době vzniku románu, je platné i dnes (Svoboda, 1996, s. 31).“*

V první části románu (*Jitru neunikneš*) se setkáváme s profesorem Karlem Šimonem, který za války opouští místo středoškolského učitele a odchází z Prahy do ústraní na venkov, do vilky svého přítele, zubaře Krofty. Svůj pražský byt nechává svému bratrovi Emilovi a jeho ženě Elišce, kterou obdivuje. Díky honoráři za knihu, kterou napsal, si žije o něco lépe než ostatní. Hlavním důvodem odchodu do Doliny je nemoc (Valenta jej obdaroval Meniérovou chorobou, kterou trpěl sám), ale hrdina chce hlavně udělat tlustou čáru za svým

minulým životem a snaží se vyrovnat se smrtí své první ženy a dcery a rozchodem s druhou ženou. Sám sebe vidí jako suchého, nevýznamného, chladného člověka, introverta, který není schopen snadno navazovat kontakt s okolím. Německou okupaci snáší těžce, avšak není z těch, kteří proti ní bojují, i když s nimi sympatizuje. Sám se však zlobí a trýzní jen vnitřně. Snaží se zůstat neviditelný a v ústraní a nějakým způsobem tuto zlou dobu přečkat. Seznámí se zde s ředitelcem cementáren Kameníkem, a prožije milostný román s vdovou Idou Steinovou. Poznává různé lidi a morální kvality.

Aby unikl realitě, začne psát román, jehož námět mu nabídne místní učitel a který nejprve odmítal. Od románu očekává, že mu ukáže ne cestu do ráje, jak se jmenoval jeho první román, ale cestu do skutečnosti. Jeho román však nedopíše, rád se nechá odradit od svých přátel, ztratil víru a tím pádem i chuť psát.

Na začátku druhého dílu, který nese název *Lidská srdce* je dopodrobna vylíčena rodina Kameníková a tady autor přinesl do románu kus sebe sama. Stejně jako popisování rodiny Kameníkových, tak i Márinčina sebevražda jsou odrazem Valentova osobního života. Snaží se obejít bez jistého patosu nebo zveličování postav, popisuje členy rodiny a situace takové, jaké opravdu byly. Setkáváme se tu i s německým správcem Triebswasserem, který nabízí Kameníkovi, že za vysokou částku zařídí, aby nepopravili jeho syna Františka, který se stal lékařem a byl zatčen za vypisování falešných neschopenek. Kameník je však svazován více starostmi. Trápí ho jeho nešťastné manželství se ženou, kterou nemiluje a neváží si jí. Ona mu jeho negativní city opětuje.

O Františka se ani jeden nijak zvlášť nikdy nezajímali, matkou byl často bit a on sám zjišťuje, že své rodiče vlastně nezná. Otec ho donutí, aby šel pracovat do cementáren, aby se naučil tomu, čím se jednou bude živit. Tam se ale seznamuje s inženýrem Šafránkem, který ho přiměje k socialistickému myšlení a odchází studovat medicínu. Poté, už jako vystudovaný lékař, zneschopňují zdravé dělníky a právě toto je důvodem k jejich odsouzení k trestu smrti. Kameník je zamilován do vdovy Steinové, která ale naváže vztah se Šimonem. Ukáže se ale, že Ida Steinová není tak úplně vdovou, když se její manžel zázračně vrátí z nedalekých skal, kde se skrýval kvůli svému židovskému původu. Za Šimonem přijíždí jeho Švagrová Eliška se zprávou, že jeho bratr Emil byl zatčen za poměr s židovskou dívkou.

Poslední část, *Úsměv*, začíná pohřbem paní Kameníkové. Kameník naráz nabízí sňatek vdově Steinové, která mu však sděluje pravdu o falešné smrti svého manžela. Za Šimonem se stěhuje Eliška, ke které již dlouho chová hluboké city, nikdy jí však svou lásku nevyslovil.

Šimon neví, co dělat dál a je vtažen do odbojové činnosti. Opět se podvoluje tlaku, který na něj vyvíjí okolí, a i když je jeho aktivita jen umírněná, je pro něj příjemnější než nedělat nic. Pomáhá tak českému odboji a sovětským partyzánům.

Ke konci války, kdy na jaře přichází mír a svoboda, se Šimon cítí plný sil a těší se na konec války. Jedním z důvodů je také opětovaná Eliščina láska. Eliška mu navíc sděluje, že milencem jeho druhé ženy Blanky byl Eliščin muž, Emil. Šimon se však střetne s osádkou německého tanku, která je na ústupu a na konci války je nesmyslně zastřelen a to je také vyjádřeno poslední větou: „*Uviděl smrt a usmál se.*“

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se snažila co nejlépe přiblížit život Edvarda Valenty, který je plný nečekaných zvrátů. Osud si s ním několikrát velmi nepěkně zahrál, ale i tak se dá říci, že prožil velmi plodný a snad i šťastný život. Jak jsem se dozvěděla, byl velmi poznamenán výchovou svých pěstounů a těžko říci, jakým směrem by se jeho kariéra ubírala, kdyby neztratil oba rodiče v tak útlém věku a jestli by nakonec vůbec našel cestu k umění.

Domnívám se, že na jeho zdravotním stavu se ke konci jeho života se podepsala nejen Meniérova choroba, kterou trpěl celý život a na jejíž následky nakonec zemřel, ale také střídavé zakazování a povolování jeho novinářské a spisovatelské kariéry. Šrám na duši i na těle mu zajisté způsobilo i jeho komunistické věznění.

Velmi zajímavá pro mě byla druhá kapitola, kdy jsem se pokusila co nejlépe vystihnout Valentovu spolupráci s Bedřichem Golombkem a Janem Welzlem, jehož pamětem věnovali spoustu úsilí.

Materiál, se kterým se mi velmi dobře pracovalo, byla Valentova kniha vzpomínek *Život samé psaní*, která mi byla velmi blízká svým obsahem, protože popisuje asi prvních dvacet let autora, které strávil převážně v Prostějově a v Brně. Stejnojmenný dokumentární film natočený prostějovskými filmaři a obdivovateli Valenty mi byl taktéž velkým přínosem, kvůli tomu, že ve filmu vystupují jeho nejbližší, tedy jeho rodina a přátelé.

V poslední kapitole jsem se věnovala autorově tvorbě, zejména jeho stěžejnímu dílu, románu *Jdi za zeleným světlem*, který byl obrovským přínosem a novinkou tehdejší doby. I když je tento román napsán velmi neobyčejným způsobem, který může být chvílemi matoucí, oceňuji jeho umělecké kvality. Edvard Valenta by si zasloužil být více zviditelňován jak v učebnicích základních a středních škol, tak ve veřejném mínění, protože je smutným faktem, že téměř žádný Prostějovan nemá o „nějakém“ Edvardu Valentovi žádné ponětí.

Téma, které jsem si zvolila, bylo pro mne obrovským přínosem. Psaní práce a shromažďování materiálů o Edvardu Valentovi bylo velmi zajímavým zpestřením mého dosavadního studia. Cíle své práce považuji za splněné ve všech směrech a nejvíce oceňuji obohacení o cenné informace ve svém oboru. Práci považuji za přínosnou a zajímavou.

SEZNAM POUŽITÉ A DOPORUČENÉ LITERATURY

BARTUŠKOVÁ, Sylva. Edvard Valenta: Žil jsem s miliardářem. In *Edvard Valenta, sborník příspěvků z konference*. 1. vyd. Kostelec na Hané: JOLA, 1996. 60. s. ISBN 80-900106-7-9.

DOROVSKÁ, Dagmar. Literární adaptace paměti Jana Welzla. In *Edvard Valenta, sborník příspěvků z konference*. 1. vyd. Kostelec na Hané: JOLA, 1996. 60. s. ISBN 80-900106-7-9.

GALÍK, Josef. Edvard Valenta v šedesátých letech. In *Edvard Valenta, sborník příspěvků z konference*. 1. vyd. Kostelec na Hané: JOLA, 1996. 60. s. ISBN 80-900106-7-9.

JANOUSEK, Pavel, BACÍLKOVÁ, Božena, BARTUŠKOVÁ, Sylva, *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. 1. vyd. Praha: Brána, 1995-1998. 2 sv. ISBN 80-7176-940-1.

JANOUSEK, Pavel et al. *Přehledné dějiny české literatury 1945–1989*. 1. vyd. Praha: Academia, 2012. 487 s. Literární řada. ISBN 978-80-200-2057-4.

JANOUSEK, Pavel, a ČORNEJ, Petr, *Dějiny české literatury 1945-1989*. 1. vyd. Praha: Academia, 2007-2008. 4 sv. ISBN 978-80-200-1527-3.

MAREK, Pavel. *Jiří Wolker ve vzpomínkách současníků*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1990a. 248 s. ISBN 80-7023-047-9.

MAREK, Pavel. Mládí Edvarda Valenty. In *Edvard Valenta, sborník příspěvků z konference*. 1. vyd. Kostelec na Hané: JOLA, 1996. 60. s. ISBN 80-900106-7-9.

POSPÍŠIL, Vojtěch. Tajné paměti Edvarda Valenty. *Radniční listy*. 2011, roč. 12, č. 12, s. 13.

SOLDÁN, Ladislav. Vášnivé přitakání životu. In *Edvard Valenta, sborník příspěvků z konference*. 1. vyd. Kostelec na Hané: JOLA, 1996. 60. s. ISBN 80-900106-7-9.

SVOBODA, Jiří. Spisovatelova cesta ke svobodě. In *Edvard Valenta, sborník příspěvků z konference*. 1. vyd. Kostelec na Hané: JOLA, 1996. 60. s. ISBN 80-900106-7-9.

ŠVERDÍK, Jan. Vzpomínková miniatura z počátků normalizace. In *Edvard Valenta, sborník příspěvků z konference*. 1. vyd. Kostelec na Hané: JOLA, 1996. 60. s. ISBN 80-900106-7-9.

THIELE, Vladimír. *Báchorky Admirála Machorky*. 1. vyd. Praha: SNDK, 1966. 155, s. ISBN neuvedeno.

VALENTA, Edvard. *Život samé psaní*. 1. vyd. Praha: Symposium, 1970a. 158 s. ISBN neuvedeno.

VALENTA, Edvard. *Kvas*. 1. vyd. Praha: ELK, 1947. 279 s. ISBN neuvedeno.

VALENTA, Edvard. Veselý Jiří Wolker. *Čtenář*, 1970b, roč. 22, č. 5, s. 167-168.

VALENTA, Edvard. *Jdi za zeleným světlem*. 5. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1990b. 590 s. ISBN 80-202-0209-9.

VALENTA, Edvard. *Žil jsem s miliardářem*. 1. vyd. Brno: Blok, 1990c. 244 s. ISBN 80-7029-028-5.

VALENTA, Edvard. Světla z šera. In *Těsnohlídkův strom*. 1. vyd. Brno: Nákladem moravského kola spisovatelů a komitétu vánočního stromu republiky, 1938. 51 s. ISBN neuvedeno

VALENTA, Edvard. *Zrána*. Plzeň: 1. vyd. Vladimír Žikeš, 1926. ISBN neuvedeno.

VLAŠÍN, Štěpán. Nad Valentovou tvorbou z padesátých a šedesátých let. In *Edvard Valenta, sborník příspěvků z konference*. 1. vyd. Kostelec na Hané: JOLA, 1996. 60. s. ISBN 80-900106-7-9.

Život samé psaní [dokumentární film]. Scénář a režie Vojtěch Pospíšil. Prostějov: Vejmla Production, 2009.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Denisa Opatrná
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Daniel Jakubíček, Ph.D.
Rok obhajoby:	2014

Název práce:	Edvard Valenta (1901 - 1978)
Název v angličtině:	Edvard Valenta (1901 - 1978)
Anotace práce:	Bakalářská práce se zaměřuje na život a spisovatelskou a žurnalistickou činnost českého spisovatele 20. století, Edvarda Valenty.
Klíčová slova:	Edvard Valenta, život, rodina, vztahy a přátelství, dílo
Anotace v angličtině:	This Bachelor work deals with the life, writings and the journalistic career of the 20th century Czech author Edvard Valenta.
Klíčová slova v angličtině:	Edvard Valenta, life, family, relationships, friendships, writings
Přílohy vázané v práci:	žádné
Rozsah práce:	36 stran
Jazyk práce:	čeština